

КЗ БМР
«Білоцерківська міська ЦБС»

ХРОНОС

Зошит VIII

Матеріали засідання краєзнавчого клубу
26 грудня 2017 р.

Під загальною редакцією
Євгена Чернецького

Біла Церква
2018

УДК 908(477.41-21Біла Церква)
Х 94

Сьоме засідання краєзнавчого клубу "Хронос"
розпочалося 26 грудня 2017 р. о 15:00
в актовому залі Центральної бібліотеки
та тривало до 17:00

ЗМІСТ

СПИСОК УЧАСНИКІВ ЗАСІДАННЯ.....	5
СТАТТІ.....	7
Павлюченко В. Колонізація Середнього Поросся в XI ст.: аналіз випадкових знахідок	8
Чернецький Є. Білоцерківські неофіти та “prima aprilis” 1785 року.....	13
Стародуб О. Парафіяльна історія с. Яблунівка Васильківського повіту Київської губернії	21
Ярмола О. Філософія ціноутворення на Білоцерківщині під час німецької окупації (1941-1943 рр.)	41
Бондар А. Молодь Білої Церкви у середніх та вищих навчальних закладах міста в 1950-х роках	61
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	77

**Філософія ціноутворення на Білоцерківщині
під час німецької окупації
(1941-1943 рр.)**

Розглядаючи процес ціноутворення періоду німецької окупації Білоцерківщини, важливо звернути увагу на його головні принципи та закономірності. Якою була цінова політика окупаційної влади? Якій меті вона слугувала? Які фактори впливали на ціноутворення?

Джерельною базою нашого дослідження є, в першу чергу, білоцерківська газета "Дзвін" (з липня 1942 року – "Дзвін волі") та документи білоцерківських фондів Державного архіву Київської області періоду німецької окупації.

У перші дні й місяці окупації Білоцерківщини ціни на товари і послуги часто визначалися довоєнною традицією¹. Фінансова система у цілому залишалася незмінною. Хоча колишні радянські фінансові установи припинили своє існування і були створені нові, – наприклад, фінансові розрахунки та грошові перекази під час окупації здійснювалися, зокрема, Білоцерківським окружним банком², – проте радянський карбованець до середини 1942 р. був для місцевого населення єдиною законною грошовою одиницею³.

Війна змінила важливість, а, відповідно, і цінність, певних товарів як для окремих людей, так і для установ, організацій,

---

¹ Так, наприклад, у розпорядженні гебітскомісара Штельцера від 17 березня 1942 р. "Про становлення преїскурантних цін по Білоцерківській області", зокрема, зазначалося: "§4. Ціни в преїскурантах повинні бути установлені згідно розпорядження з 2-12-1941 р. по врегулюванню важливіших роздрібних цін на харчові продукти й послуги всякого роду. Там, де не встановлені найвищі законні ціни, треба керуватись середніми ринковими цінами від 22 червня 1941 року". (Дзвін. – 1942. – 22 березня. – № 13 (28). – С. 2).

² Дзвін. – 1942. – 2 травня. – № 21-22 (36-37). – С. 4.

³ Карбованець – за рубель. До обміну грошових знаків, що є тепер в обігу // Дзвін. – 1942. – 13 липня. – № 36 (51). – С. 2.

військових підрозділів, органів окупаційної влади. Внаслідок бойових дій було зруйновано і знищено багато матеріальних цінностей. Багато складів з товарів і продуктами харчування грабувалися військовими підрозділами, які перебували у місті⁴. Відчувалася нестача майже усього: починаючи від житлових будинків⁵ і закінчуючи найдрібнішими побутовими товарами.

---

⁴ Наприклад, працівниками с. г. бази міськторгу було складено акт про те, що 23.09.1941 р. словенськими частинами було забрано 17 діжок солених огірків вагою 1530 кг по 1.20 крб. за кілограм на суму 1836 крб., та 17 дубових бочок по 35 крб. – 595 крб. Всього було завдано збитків на суму 2431 крб. (Держархів Київської обл., ф. Р-2225, оп. 1, спр. 2, арк. 55). Ще один акт складено працівниками бази торгвідділу 27.09.1941 р. про те, що солдатами німецької військової частини (встановити яку, за словами укладачів акту, не вдалося) було зламано замок на двері бази, “відчинено дверь та самочинно взято 4 /чотири/ банки емальнової фарби по 0.8 кгр., на суму 19 крб. 20 коп” (Держархів Київської обл., ф. Р-2225, оп. 1, спр. 2, арк. 75, 76, 77). Подібні скарги на самочинні дії солдат окупаційних військ зустрічаємо також у архівних документах датованих жовтнем і листопадом 1941 року. Див.: Ярмола О. В. *Білоцерківщина під час окупації 1941-1943 рр. (економічний аспект)* // Юр’ївський літопис. – Біла Церква, 2005. – С. 13.

⁵ Для потреб військових частин проводились конфіскації житлових будинків, про що свідчать архівні документи. Так, наприклад, 14.11.1941 р. білоцерківським житлобудівельним відділом було укладено два списки будівель (разом – 35 будинків, в кожному з яких 1 квартира), які були надані в розпорядження військових частин, хоча мали своїх господарів-білоцерківців: Смоляна, 22/1 – Тарасенко; Смоляна, 48/1 – Цехмістеренко; Смоляна, 46/1 – Крижанівський; Смоляна, 49/1 – Мовчан; Смоляна, 55/1 – Мельнікова; Голубина, 6/1 – Гавага; Надрічна, 24/1 – Дейнеко; Водовозна, 8/1 – Волков М. І.; Гетьманська, 41/1 – Савіцька; Гетьманська, 57/1 – Дідковський; Гетьманська, 72/1 – Гашинська; Шамраївська, 13/1 – Троцко; Шамраївська, 16/1 – Яковлева; Кольцева, 19/1 – Проценко П. Я.; Дмитровська, 5/1 – Осадчий Г. І.; Гоголя, 40/1 – Кісілевич І. А.; Гоголя, 37/1 – Сіміда Е. Ф.; Рокитянська, 8/1 – Рашевський П. Г.; Рокитянська, 9/1 – Чернецький Ф. А.; Рокитянська, 12/1 – Валуєва Е. Е.; Рокитянська, 15/1 – Друмов С. С.; Торгова, 6/1 – Піддубецький В. А. (Держархів Київської обл., ф. Р-2225, оп. 1, спр. 2, арк. 39). Додатковий список: Васильківська, 23/1 – Бацановська; Підвальна, 22/1 – Варфоломеева; Підвальна, 27/1 – Давінська; Підвальна, 11/1 – Павленко; Півальна, 10/1 – Черепко; Сінагогальна, 10/1 –

Проте найціннішими були харчові продукти, одяг (зокрема – теплий), паливо... Нестача певних продуктів стимулювала зростання цін. Уже у 1941 р. з'являються перші постанови і розпорядження, які ставили за мету адміністративне регулювання цін на певні товари, послуги, ресурси, або ж взагалі виведення їх зі сфери вільної купівлі та продажу⁶.

Гебітскомісар Шгельцер повідомляв, що згідно з розпорядженням Рейхскомісара від 18 лютого 1942 р. було встановлено такі ціни дрібної продажі на тютюнову продукцію українського виробу: 1 коробка махорки (50 грам) – 2,0 крб.; 1 цигарка (I сорту) – 0,25 крб., (II сорту) – 0,20 крб., (III сорту – 0,15 крб.). При цьому зазначалося, що “ціни в жодному випадкові не можна перевищувати. При перебільшенні цін винні будуть оштрафовані та покарані”⁷.

Адміністративному регулюванню підлягали також ціни на хліб та яйця. Так за 1 кг. хлібу, згідно з розпорядженням гебітскомісара від 29.05.1942 р., було встановлено ціни від 1,20 крб. до 2,0 крб. у залежності від складу та якості помолу⁸. Відповідно до розпорядження гебітскомісара від 22.05.1942 р. ціни на курячі яйця, у залежності від пори року, для виробників коливалися від 2 крб. 30 коп. до 3 крб. за десяток⁹.

Одним з факторів ціноутворення була відсутність достатньої кількості обладнання для переробки певних видів сировини. Так 8 березня 1942 р. в газеті “Дзвін” була видана об'ява про те, що Узинський цукрозавод продає цукровий буряк по ціні: мерзлий – 5

Сокол П. П.; Сінагогальна, 10/1 – Рикан Ф. Е.; Гоголя, 5/1 – Гофман Е. Ф.; 1-ша М'ясна, 12/1 – Жук І. Т.; 1-ша М'ясна, 18/1 – Шигий Е. Ф.; Сінагогальна, 10/1 – Капачевський; Піонерська, 4/1 – Розенов А. М.; Клубна, 10/1 – Мух К. Г. (Держархів Київської обл., ф. Р-2225, оп. 1, спр. 2, арк. 40).

⁶ Ярмола О. В. *Білоцерківщина під час окупації 1941-1943 рр. (економічний аспект)*... – С. 15-16.

⁷ Дзвін. – 2 травня. – № 21-22 (36-37). – С. 4.

⁸ *Розпорядження про ціни на хліб та булочки* // Дзвін. – 1942. – 7 червня. – № 27 (42) – С. 2.

⁹ *Розпорядження відносно цін яєць (курячих)* // Дзвін. – 1942. – 14 червня. – № 29 (44). – С. 2.

крб. за центнер, свіжий буряк – 15 крб. за центнер¹⁰. Вже 22 березня та ж газета видала наказ гебітскомісара Штельцера про те, що німецьке командування зобов'язує кожне господарство (двір) провести сушіння цукрового буряка і здати (починаючи з 20 березня) сільській кооперації по 20 кілограм сушеного цукрового буряка, ціною 1 крб. за 1 кілограм. Для заохочення повідомлялося, що за кожні здані 4 кілограма сушеного буряку будуть видавати по 1 коробці сірників¹¹.

Для проведення своєї економічної політики окупаційна влада часто вдавалася до примусових дій та конфіскацій. Особливу увагу приділялася здачі населенням молока¹².

Деякі ресурси, які за нормальних умов функціонування економіки повинні були б бути присутніми на товарному ринку й на них мали б бути встановлені певні ціни, частина населення намагалася отримати безкоштовно. Це зокрема стосується розбору та пограбування майна будинків, які були зруйновані, не мали власників, або були передані німецьким військам. Велика кількість таких будинків залишилася після розстрілів мешканців Білої Церкви у другій половині липня – серпні 1941 року¹³, а також внаслідок військової мобілізації і евакуації у перші тижні після нападу Німеччини на Радянський Союз, після загибелі господарів внаслідок військових дій (бомбардування, артобстріли тощо). Деякі

---

¹⁰ Дзвін. – 1942. – 8 березня. – № 9 (24). – С. 2.

¹¹ Дзвін. – 1942. – 22 березня. – № 13 (28) – С. 2.

¹² *Об'ява про здачу молока* // Дзвін. – 1942. – 15 березня. – № 12 (27). – С. 2.

¹³ Масові розстріли євреїв – мешканців міста почалися після прибуття до Білої Церкви підрозділу зондеркоманди 4а (Sonderkommando 4a), якою керував СС-оберштурмфюрер Август Хефнер (SS-Obersturmführer August Häfner). Співробітники цієї команди разом з одним зі взводів 3-ої роти батальйону СС спеціального призначення (SS-Batalillon zbV. – Waffen SS) під керівництвом СС-обершарфюрера Єгера (SS-Oberscharführer Jäger) з 8 по 19 серпня провели розстріли єврейського дорослого населення. 19 серпня ця ж команда розстріляла групу єврейських дітей дошкільного віку, батьків яких вбили раніше. Друга група з близько 90 дітей була розстріляна 22 серпня 1941 року. Загальна кількість розстріляних у ці дні білоцерківців-євреїв за свідченнями німців, які перебували в цей час у місті, становила більше однієї тисячі осіб.

будинки залишилися без власників внаслідок виїзду господарів на роботу до Німеччини, або ж на сільгоспроботи до Південної України. Для запобігання руйнації та пограбування подібних будинків бургомістром Білої Церкви оприлюднювалися попередження про суворе покарання за подібні дії¹⁴.

З метою стягування податків з населення фінансовий відділ при управлінні бургомистра проводив заходи з реєстрації та обліку мешканців міста. Так 6 березня 1942 р. обербургомістр Майківський та управитель фінвідділу Комчуков звернулися до білоцерківців з наступним оголошенням: "Для забезпечення повного обліку населення м. Б. Церкви, в зв'язку з нарахуванням шляхового податку, зобов'язую всіх домовласників м. Білої Церкви з'явитися з дворовими книгами до Фінвідділу, що міститься при Управлінні (Головна площа, № 13)". Термін явки встановлювався в залежності від початкової літери прізвища домовласника з 16 по 20 березня 1942 року. Зазначалося, що винні в невиконанні цього будуть притягнуті до відповідальності¹⁵.

Німецька влада, особливо в перші місяці окупації, часто використовувала безоплатний ресурс – залучення військовополонених та жителів Білоцерківщини до розбору й ремонту зруйнованих будинків, прибирання територій та ін. робіт. Так, наприклад, у розпорядженні гебітскомісара Штельцера "Про обов'язкову чистку вулиць по області Б. Церква" від 7 квітня 1942 р. зокрема зазначалося: "§2. Кожний громадянин зобов'язаний до середини очистити вулицю перед своєю садибою і свою садибу (двір і т. д.) від всякого сміття.

§3. Кожний громадянин зобов'язаний, по виклику бургомистра або старости, прийняти участь в громадській праці по очистці вулиць та площ. Місце та час праці визначає бургомістр. Ця праця робиться безкоштовно, оскільки вона є в інтересах всього населення.

---

¹⁴ Дзвін. – 1942. – 8 березня. – № 9 (24). – С. 2.

¹⁵ Дзвін. – 1942. – 10 березня. – № № 10-11 (25-26). – С. 4.

§4. Противодії цьому розпорядженню будуть каратися по закону”¹⁶.

Фінвідділ при управлінні бургомистра Білої Церкви 26 квітня 1942 р. повідомляв, що “особи вільних професій, кустарі, ремісники, візники, крамарі, промисловці, лікарі, особи, що мають прибутки від здавання у найми будинків, квартир, кімнат і всі інші особи, що мають прибутки від роботи не за наймом – повинні до 6 травня 1942 р. подати в Фінансовий відділ декларації про прибутки, одержані в січні, лютому і березні 1942 р., якщо розмір сукупного прибутку (з усіх джерел) перевищує 150 крб. на місяць”. У подальшому пропонувалося щомісячно подавати декларації про прибутки та сплачувати у відповідності до них прибутковий податок не пізніше ніж 5-го числа кожного місяця за попередній місяць. При цьому пільгами користувалися платники податку, які мали на утриманні 4 та більше осіб. За неподачу або несвоєчасну подачу декларацій про прибутки винним загрожували штрафи розміром до 200 крб.¹⁷.

Важливою складовою фінансового життя Білоцерківщини під час окупації був рівень заробітної плати для працівників, який встановлювався згідно з розпорядженням райхкомісара України Е. Коха від 19.02.1942 року¹⁸. Це розпорядження набувало чинності з 1 квітня 1942 р. і скасовувало попередній наказ про регулювання зарплати та роботи від 21 вересня 1941 р., а також інші постанови й накази, які стосувалися цього питання.

Територіально дія розпорядження поширювалася на всі цивільні установи райхкомісаріату України і на всіх службовців, які в них працювали: як німців, так і місцевих жителів.

Відповідно до цього розпорядження всі службовці та місця їх служби поділялися на 8 робочих груп. Щомісячна заробітна плата в цих групах (основні ставки) була визначена наступним чином:

---

¹⁶ Про обов’язкову чистку вулиць по області Б. Церква // Дзвін. – 1942. – 13 квітня. – № 17 (32). – С. 2.

¹⁷ Дзвін. – 1942. – 26 квітня. – № 20 (35). – С. 2.

¹⁸ Держархів Київської обл., ф. Р-2332, оп. 1, спр. 6, арк. 8-17.

Робоча група ...	1	щомісячна	1200	крб.
«	2	«	950	«
«	3	«	750	«
«	4	«	600	«
«	5	«	480	«
«	6	«	400	«
«	7	«	340	«
«	8	«	280	«

При цьому в розпорядженні зазначалося, що службовці-євреї одержують 80% основного утримання.

Для службовців кожної робочої групи встановлювалися освітні та професійні вимоги, а також надавалися приклади посад:

“Робоча група 1.

Наукові та технічні робітники з закінченою вищою освітою, так само, як і рівноцінні науково-технічні, торговельн[...] службовці, які проявили себе, високоякісною продуктів[...] займають] важливі пости.

ПРИКЛАДИ: Керівники українських у[станов при Гебітско]місарі, Бургомістри великих міст /понад 20000 мешканців[, головний] лікар, Гебітслікар, Гебітсвелікар, головний аптекар, Гебітсаптекар, керівники науково-дослідчих установ, керівники великих виробництв і виробництв постачання, керівники великих установ, керівники великих лікарень, лікарі, фахівці, лісні інспектори, керівники вищих технічних шкіл, шеф-інженери, шеф-агрономи, завідувачі Відділів центральних об'єднань, керівники об'єднань с.г. продовольчих виробництв, керівники торговельних об'єднаних контор.

Робоча група 2.

Наукові й технічні службовці з закінченою вищою освітою з відповідною відповідальністю, також рівноцінні наукові, технічні, торговельні та інші службовці з відповідною діяльністю.

ПРИКЛАДИ: бургомістри середніх міст з населенням від 10 до 20 тисяч мешканців, керівники місцевих продовольчих підприємств, лікарі, ветлікарі, зубні лікарі з вищою освітою, аптекарі з закінченою вищою освітою, аптечні наглядачі

/контролери/, керівники аптек-баз, керівники більших і зразкових аптек, керівники фінансових відділів при Гебітскомісарах з вищою освітою, фінінспектори з вищою освітою, керівники менших дослідчих установ, учбова сила і референти в наукових та розвідчих закладах та дослідчих установах, керівники вет-баз, інженери вимірники /измерытели/, або присяжні землеміри 2-го класу на керівному посту, учителі технічних спецшкіл з спеціальними знаннями, керівники більших радонових будівельних установ, дипломовані інженери на вищих посадах /головні інженери, хіміки з вищою освітою, керівники районних будівельних установ, керівники технічних спецшкіл, головні агрономи, діл[ов]і керівники ... контор й об'єднань с.г. виробництв харчових продуктів, оберлісничі й керівники відділів у великих відділах праці.

Робоча група 3.

1.) Наукові й технічні службовці з закінченою вищою освітою в стані рядових робітників.

2.) Службовці контор, бухгалтерій, скарбництв на особо відповідальних місцях, технічні службовці з закінченою технічною освітою та багаторічним технічним досвідом та великою відповідальністю, як також рівноцінні сили з відповідною роботою.

3.) Технічні службовці з закінченою середньою освітою, так само, як і службовці з незакінченою вищою освітою, які мають добрі й всебічні спеціальні знання, й які завдяки своїм організаторським художнім та іншим спеціальним здібностям підіймаються з четвертої групи:

ПРИКЛАДИ: референти, перекладачі, шефи районів, бургомістри малих міст /нижче 10 тисяч мешканців/, наукові асистенти і помічники референтів в учбових і розвідчих інститутах, керівники фінансових установ при Гебітскомісарах, фінансові інспектори, обласні ревізори, керівники відділів господарчих банків, керівники більших верфей, керівники аптек[,] аптекарські асистенти, дантисти, присяжні землеміри 1-го класу, польові мірники, учителі в технічних спецшколах, лісотаксатари, керівники рибних господарств, керівники обласних виробництв, обер'агрономи, обер-інженери, керівники значних радонових ...

керівники значних дослідчих станцій, керівники відділів у середніх відділах праці, керівники в українських відділах праці, лісничі на керівних постах.

Робоча група 4.

1.) Службовці бюро, бухгалтерій, скарбниць та інше з внутрішнім та зовнішнім обслуговуванням з самостійною працею на місцях особливого значення.

2.) керівники реєстратур більших обсягів.

3.) технічні службовці з закінченою середньою освітою, що своїм багаторічним досвідом проявили себе, як рівноцінні сили на відповідній роботі.

ПРИКЛАДИ: перекладачі, скарбники, обер-бухгалтери, бухгалтери-ревізори, фельдшера, ветфельдшера на самостійній роботі, зоотехніки на самостійній роботі, аптечні асистенти, зубні техніки ... измерителі, керівники великих станкових господарств, керівники баз фінінспектора, лісничі, керівники менших відділів господарчих банків, морські капітани, керівники будівництва з багаторічним досвідом на великих будівельних постах і з особою відповідальністю, інспектора верфей, інженери, агрономи, керівники на значних пунктах, керівники дослідчих станцій, керівники менших відділів праці.

Робоча група 5

1.) Службовці з ґрунтовними спеціальними знаннями внутрішніх та зовнішніх служб, вимагається близьке обізнання з законами, а [також норма]тивними розпорядженнями і іншими розпорядженнями сфери і діяльності.

2.) Реєстратори з ґрунтовними спец знаннями /вимагається близьке обізнання з обсягом роботи для дальшого проведення та організації реєстраторської роботи/.

3.) Завідувачі канцелярій з найменшим числом в 5 канцелярських робітників.

4.) Бухгалтера з торговельною чи банківською освітою, якщо вони ведуть меморіальний журнал, головну книгу та інше.

5.) Технічні службовці з закінченою освітою середньою.

6.) Технічні службовці з ґрунтовним спец знанням, якщо вони заняті в лабораторіях та інше.

7.) Машиністи на місцях особового значення.

8.) Майстри.

9.) Завідувачі магазинами та склепами.

10.) Службовці з діяльністю ...

ПРИКЛАДИ: переговоришки, операційні сестри, акушерки, керівники /старці/ асистенти й лаборанти, ветфельдшера, зоотехніки, вимірювачі з середньою освітою й ґрунтовними спец. знаннями, електромонтери, шляхові майстри, майстри меліоративного будівництва, рибні майстри, податкові агенти, керівники машинового виробництва, капітани, керівники будівництв на відповідальних постах, майстри землечерпалок, с.г. адміністратори, бухгалтера, керівники ... посередники при відділах праці.

Робоча група 6

1.) Службовці з тяжкою роботою внутрішньої і зовнішньої служби, службовці-картотечники, креслярі-ескізники, бухгалтерська робота по розносці, ведення контових робіт, виготовлення літературного або вірного листування німецькою мовою або відповідальне читання такого письма.

2.) Стенетипістки і стенетипісти, що безпомилково пишуть трудний диктант, які протягом 5 хвилин приймають не менше 150 складів за хвилину, а також такі, що швидко та безпомилково перекладають стенограму на німецьку чи українську, чи російську та польську мову на машинці.

3.) Технічні службовці та креслярі з важкою роботою, як виготовлення простих планів за певним завданням і простим технічним розрахунком, виготовлення та креслення від руки ескізів та копіювання креслення на інший масштаб.

4.) Службовці з нагляду за електричними закладами.

5.) Машиністи.

6.) Службовці ...

ПРИКЛАДИ: секретарі, рахівники, кербуди, шофери з сільськогосподарською освітою, помічники посередників бюро

праці /відділів/, медичні та лікарняні сестри, санітари, лікарський та зублікарський допоміжний персонал, ветсанітарний персонал, наглядачі м'яса, техніки вимір[ю]вачі з народною освітою, наглядачі шляхів, культурні наглядачі, старші охоронники, виховательки дитячих садків, сестри /патронажні/ немовлят, водії кораблів, водії землечерпальних машин, наглядачі магазинів та склепів, керівники будівництва, керівники простих ... пунктів.

Робоча група 7

1.) Службовці з простішими роботами в бюро, реєстратурах, касах, бухгалтеріях, канцеляріях і ін.. службах, подібна служба – напр. архівна робота, робота в книгарні, як ведення книг з щоденним веденням записів пошти, реєстраційних книг, ведення простих картотек, центральних листів, поодиноких грошових листів, статистичних записів, зберігання канцелярських приладь, численна переписка /по вказаній формі, посвідчень, повідомлень, нагадувань/.

2.) Службовці при друкарських та рахівних машинах.

3.) Стенографістки та стенографісти.

4.) Техслужбовці з простою роботою рахування, спостереження технічних планів, простих аналізів в хемічних, бактеріологічних і подібних виробництвах.

5.) Службовці для простих розрахунків чотирьох ари[т]метичних дій в наукових інститутах.

6.) Службовці з стажем, які згадуються в п. 1-5 також встановляється.

ПРИКЛАДИ: домові майстри, трихінескописти без спеціальної освіти по дослідженню м'яса, помічники техніків[,] вимірювачі, вартові шляхів, помічники сестер, шофери, охоронники, водії легко автомобілів, машиністи, водії партій та наглядачі кінських заводів.

Робоча група 8

1.) Службовці переважно механізованої праці в бюро, реєстратурах, в касах, бухгалтеріях, канцеляріях та інших внутрішніх службах /архівна робота, робота в книгарнях і т.ін./, керівники по оформленню пошти /оформлення написів від руки,

або машиною та інша/, приведення в порядок картотек, допоміжної роботи в управлінні актами, оформлення написів й переписки на німецькій, українській, російській та польській мовах окремих витягів з стенограм й відповідна робота зовнішньої служби.

2.) Технічні службовці з переважною механізованою роботою ...

3.) Службовці як наглядачі тюрми.

4.) Службовці ...

ПРИКЛАДИ: кур[ь]ери, домашні робітники, аптекарські помічники, носії хворих, постійні двірники та вартові кінних заводів».

Як можна побачити розподіл за робочими групами здійснювався з урахування рівня освіти: найвища заробітна плата встановлювалася у службовців з повною вищою освітою, які обіймали відповідальну посаду. Менша зарплата встановлювалася у випадку відсутності вищої освіти й виконання робіт, що характеризувалися простотою й повторюваністю операцій. Оплатою праці у першій та восьмій робочих групах відрізнялася у 4,3 рази (1200 крб./280 крб.).

Також у розпорядженні було визначено 48-годинний робочий тиждень. Надбавки до основної зарплати надавалися лише за години, що перевищують 54-годинний робочий тиждень у сумі 1/200 місячної зарплати за кожен понадстрокову годину. Нічна, недільна та святкова праця окремо не оплачувалася. В окремих випадках могла встановлюватися 50% надбавка до основної ставки.

Службовці, які не працюють як перекладачі, за знання німецької мови одержували доплати: "а) Можливе розуміння німецької мови 5% до основної платні. б) Володіння фаховою термінологією усне та письмове 15%. в) Вільне володіння німецькою мовою усне та на письмі 25%".

Для заохочення діяльності сільських старост та їхніх секретарів надавалась можливість з погодження гебітскомісара повертати податки: у великих селах (350 мешканців): староста – 250 крб., секретар – 200 крб.; у середніх селах (200-250 мешканців): староста – 200 крб., секретар – 160 крб.; у малих селах (до 200 мешканців): староста – 150 крб., секретар – 120 крб.".

Розпорядження встановлювало суми грошей, які виплачувалися службовцям за відрядження. Ці суми залежали від робочої групи, до якої належав службовець, від маршруту поїздки: в межах України, по генерал-губернаторству чи до Німеччини. В межах України службовці 1-3 груп отримували (денні кошти): 32 крб., 4-5 груп – 24 крб., 6-8 груп – 16 крб. Нічні кошти складали: 1-3 групи – 16 крб., 4-5 групи – 12 крб., 6-8 групи – 6 крб. За поїздки за межі України суми коливалися від 60 до 30 крб. (денні) та від 40 до 29 (нічні).

Службовцям у кожному календарному році могла надаватися оплачувана відпустка. Для службовців-євреїв відпустка не надавалася. Під час відпустки було заборонено десь додатково працювати, інакше відпускні гроші не виплачувалися.

На випадок захворювання лікарняні виплачувалися впродовж 4 тижнів, якщо працівник продовжував роботу на попередньому місці. Про звільнення або залишення роботи потрібно було попереджувати за 2 тижні до кінця місяця.

На жаль текст вищенаведеного розпорядження, яке зберігається в Держархіві Київської обл., є перекладом українською мовою німецького оригіналу. Тому сам текст містить деякі помилки і неточності, можливі пропущені слова й словосполучення. Проте в цілому цей текст перекладу дає достатньо повне уявлення про свій німецький оригінал.

Як можна побачити з вищенаведених документів періоду окупації Білоцерківщини, фінансова система була організована за певними принципами, які, на думку керівників німецької цивільної адміністрації райскомісаріату Україна, повинні були забезпечити ефективне виконання завдань, що постали перед Німеччиною у Другій світовій війні. Процес ціноутворення, який ми можемо спостерігати в той час, у цілому не лише відображував загальні економічні процеси, а й активно впливав на них, формуючі нові тенденції у суспільно-політичному та економічному житті Білоцерківщини 1941-1943 років.

ДОДАТОК

Об'ява

Доводиться до відома всіх громадян м. Білої Церкви, що Узинський цукровий завод продає на томилівському бурякоприймальному пункті ст. Томилівка цукровий буряк по ціні: буряк мерзлий – 5 крб. за центнер, свіжий буряк – 15 крб. за центнер.

Дирекція цукрокомбінату

Дзвін. – 1942. – 8 березня. – № 9 (24).– С. 2.

Оголошення

Доводиться до відома населення м. Б. Церкви, що перевіркою stwierджено, що будівлі, які призначені для німецьких військ і такі є власністю німецьких військ, мешканцями руйнуються, а саме:

Ламають вікна, двері, плити, проволочи, електричні обладнання та забирають різні внутрішні речі.

Повідомляю, що особи, які займаються руйнуванням, будуть, згідно повідомлення місцевої комендатури, за згадані вчинки розстріляні.

Обербургомістр МАЙКІВСЬКИЙ

Дзвін. – 1942. – 8 березня. – № 9 (24).– С. 2.

Об'ява про здачу молока

Перевірка листів здачі молока виявила, що здача молока не досягає належного рівня.

Поскільки норми здачі встановлені дуже низькі, навіть нижчі ніж в областях Німеччини, я примушений встановити, що недостатня здача викликана злісністю з боку власників корів, а тому я вирішив вживати суворі кари, до власників корів, які затягують здачу молока.

Цим я повідомляю, що через 14 днів, коли будуть перевірятися списки про здачу молока, тих, які злісно найгірше будуть виконувати свій обов'язок здачі молока, буде заарештовано та будуть вжиті проти них суворі кари.

14-III-1942 р. м. Біла Церква.

Гебітскомісар Д-р Штельцер
Дзвін. – 1942. – 15 березня. – № 12 (27).– С. 2.

Розпорядження про встановлення преїскурантних цін по Білоцерківській області

§1. На всі товари, які продаються в Білоцерківській області на громадських ринках, в громадських крамницях або склепах, повинні бути вивішені таблиці, які можна добре бачити та на яких повинно бути написана продажна ціна.

Коли товар продається в певній кількості, то разом з продажною ціною повинна бути зазначено й кількість (напр. 1 кг.).

§2. У ремісничих закладах та ремісничих майстернях для цивільного населення, де проводиться робота за плату (напр. перукарні, шевці, пральні і інш.) повинні бути вивішені в самому приміщенні на видному місці преїскуранти (які можна добре бачити) з зазначенням цін за роботу.

§3. У всіх громадських ресторанах повинні бути вивішені на видному місці преїскуранти на всі страви та напої.

§4. Ціни в преїскурантах повинні бути установлені згідно розпорядження з 2-12-1941 р. по врегулюванню важливіших роздрібних цін на харчові продукти й послуги всякого роду. Там, де не встановлені найвищі законні ціни, треба керуватись середніми ринковими цінами від 22 червня 1941 року.

§5. Хто порушить це розпорядження, буде покараний згідно закону. В тяжких випадках може бути застосовано ув'язнення до 10 років та конфіскування майна, а також припинення роботи підприємства.

§6. Це розпорядження набуває силу з 20-III-1942 року.

Біла Церква. 17-III-42 року. Гебітскомісар Д-р ШТЕЛЬЦЕР.
Дзвін. – 1942. – 22 березня. – № 13 (28).– С. 2.

[Оголошення]

При Управлінні Бургомістра відкриваються курси крою, шиття та художньої вишивки. Приймаються особи від 14 років. Плата за навчання становить 50 крб. на місяць і вноситься за 3 місяці

наперед. Заяви приймаються при Управі Обербургомістра у відділі освіти.

Обербургомістр п. Майківський

Зав. курсами п. Ярмола

Дзвін. – 1942. – 22 березня. – № 13 (28).– С. 2.

НАКАЗ

Зруйновані большевиками цукрові заводи відремонтувати зараз немає можливості і велика кількість цукрового буряка може бути приречена на знищення.

Щоб дати змогу раціонально використати цю цінну сировину для харчування німецької армії і населення, Німецьке Командування зобов'язує кожне господарство (двір) провести сушіння цукрового буряка і здати (починаючи з 20 березня) сільській кооперації по 20 кілограм сушеного цукрового буряка, ціною 1 крб. за 1 кілограм та крім того по 1 коробці сірників за кожні здані 4 кілограми сушеного буряка.

Сушіння цукрового буряка мусить бути проведене за вказівками інструкції Вукоопспілки та Інституту Харчової промисловості.

Здачу сушеного буряка кожне господарство повинне проводити не менше 4 рази на місяць.

Сільські кооперації зобов'язані забезпечити приймання сушеного цукрового буряка згідно зразків, що є в кооперації, та провадити своєчасну виплату грошей за прийнятий буряк.

Громадські господарства зобов'язані забезпечити кожне господарство (двір) необхідною кількістю буряка для сушіння та доставку сушеного буряка в районний центр. Крім цього, негайно потрібно заснігувати таку кількість буряка, щоб забезпечити виконання цього наказу.

Догляд за виконанням цього наказу покладаю на Райуправи та старост сіл.

Порушники цього наказу будуть покарані.

ГЕБІТСКОМІСАР.

Дзвін. – 1942. – 22 березня. – № 13 (28).– С. 2.

[Оголошення]

Білоцерківська Райспоживспілка (склад: 5-та Броварна, №10) купує різну утильсировину: ганчіря, кістки, кольоровий метал, кінський волос, гриву, клоччя, прядиво, консервні банки, чисті пляшки, щетину, роги й копити, старе взуття (галози), пух-перо.

Оргбюро Райспоживспілки.

Дзвін. – 1942. – 22 березня. – № 13 (28). – С. 2.

ОГОЛОШЕННЯ

Мною встановлено, що горюче (бензин, тощо), яке відпускається для потреб промисловості та сільського господарства, витрачається на приватні поїздки автомашинами та інш. Крім того, зазначеними машинами перевозяться за хабарі до Києва та до інших місцевостей різні спекулянти харчовими продуктами.

При сучасному становищі з горючим подібні вчинки належить розглядати тільки як саботаж, а тому я повен рішучості кожного, хто буде пійманий при подібному злочині, вважати за злочинця та суворо покарати. Автомашину буде відібрано.

Це оголошую для попередження.

Біла Церква, 26-3-1942 р. Гебітскомісар Д-р Штельцер.

Дзвін. – 1942. – 5 квітня. – № 15-16 (30-31). – С. 4.

Розпорядження

про обов'язкову чистку вулиць по області Б. Церква

Для охорони громадського здоров'я та щоб запобігти поширенню захворювань, оголошується для області Біла Церква наступне:

Обласне поліційне розпорядження

§1. Райшефи, бургомістри та старости сіл повинні вжити всі міри щодо утримання в належному санітарному стані вулиць та площ міста. Для цього потрібно:

1. В кожному селі і кожному місті повинна щоденно провадитись чистка вулиць.

2. За кожним селом і за кожним містом, де не живуть люди, треба відвести місце для нечистот та відходів. Райлікари

відповідають за регулярну дезінфекцію цього місця, за знищення розплідників мух та інших бактеріоносителів.

§2. Кожний громадянин зобов'язаний до середини очистити вулицю перед своєю садибою і свою садибу (двір і т. д.) від всякого сміття.

§3. Кожний громадянин зобов'язаний, по виклику бургомістра або старости, прийняти участь в громадській праці по очистці вулиць та площ. Місце та час праці визначає бургомістр. Ця праця робиться безкоштовно, поскільки вона є в інтересах всього населення.

§4. Противодії цьому розпорядженню будуть каратися по закону.

Біла Церва, 7-IV-1942 р. Гебітскомісар Д-р Штельцер.

Дзвін. – 1942. – 13 квітня. – № 17 (32).– С. 2.

Оголошення

1. Особи вільних професій, кустарі, ремісники, візники, крамарі, промисловці, лікарі, особи, що мають прибутки від здавання у найми будинків, квартир, кімнат і всі інші особи, що мають прибутки від роботи не за наймом – повинні до 6 травня 1942 р. подати в Фінансовий відділ декларації про прибутки, одержані в січні, лютому і березні 1942 р., якщо розмір сукупного прибутку (з усіх джерел) перевищує 150 крб. на місяць.

2. Платники, які мають на утриманні 4 та більше осіб, для одержання пільги на багатосімейність повинні подати разом з декларацією про прибутки довідку від домоуправи, або старости про число утриманців з зазначенням їх прізвищ, імені, віку та відносин до платника.

3. Всі платники прибуткового податку зобов'язані з'явитись до Фінвідділу для одержання бланків декларацій та ознайомлення з порядком заповнення такої та з порядком сплати прибуткового податку, який належить сплачувати не пізніше 5 числа кожного наступного місяця за минулий м-ць до каси Фінвідділу.

4. За неподачу або несвоечасну подачу декларацій про прибутки на винних в цьому осіб накладається штраф розміром до 200 крб.

Особи, прибуток яких за даний місяць перевищує 150 крб., але які не сплатили у відповідні строки податку, притягатимуться до відповідальності за існуючим положенням.

м. Б. Церква. 22-IV-1942 р. Фінвідділ при Упр. Бургомістра.
Дзвін. – 1942. – 26 квітня. – № 20 (35). – С. 2.

Оголошення

Білоцерківський Окружний банк доводить до відома клієнтури, що ним приймаються грошові перекази на Київ через віршафтсбанк (господарчий банк, Хрещатик №8-в), а також на всі райони округи: Володарка, Сквиря, Рокитно, Узин, В. Половецька.

1-V-42 року. ОКРУЖНИЙ БАНК.

Дзвін. – 1942. – 2 травня. – № 21-22 (36-37). – С. 4.

До п. Райшефів

Розпорядження про ціни на хліб та булочки

Райхскомісар розпорядженням від 7-IV-42 р. (урядове повідомлення № 19) установив такі ціни на продаж хліба та булочок, починаючи від 1 травня 1942 р., а саме:

а) за житній хліб з житнього борошна помолу вище, як 80 відсотків – 1,20 крб. за 1 кг.

б) за житній хліб з житнього борошна помолу до 80 відстоків – 1,40 крб. за 1 кг.

в) за пшеничний хліб з пшеничного борошна помолу вищого, як 75 відсотків – 1,40 крб. за 1 кг.

г) за пшеничний хліб з пшеничного борошна помолу до 75 відсотків – 2 крб. за 1 кг.

д) За мішаний хліб з житнього борошна і не менше 50 відсотків пшеничного борошна помолу вище, як 75 відс. – 1,30 крб. за 1 кг.

Найвища ціна для покупців за булочки з пшеничного борошна за одну 100 грамову штуку – 0,40 крб.

Ціни для покупців за спеціальний хліб будуть установлені Райхскомісаром України окремим урядовим повідомленням.

Протидії будуть каратися.

Б. Церква, 29-V-42 р. Гебітскомісар Д-р Штельцер

Дзвін. – 1942. – 7 червня. – № 27 (42). – С. 2.

До панів Райшефів
Розпорядження відносно цін яєць (курячих)

Згідно з розпорядженням Райхскомісара від 9-II-42 р. ціни курячих яєць для продуцентів є такі:

на час від 1-III по 15-XI найвища ціна за 10 штук – 2 крб. 30 коп.

на час від 16-XI по 28-II « « – 3 крб.

При здачі яєць до обласних контор, пункти, які збирають яйця, можуть нараховувати найбільше 50 коп. на 10 штук.

Найвищими цінами на продаж яєць дрібними пунктами є:

а) за свіжі яйця – 5 крб. за 10 штук.

б) за заморожені і законсервовані – 4 крб. 50 коп. за 10 штук.

в) за відсортовані яйця, менше як 45 грам ваги, брудні, надбиті – 4 крб. 20 коп. за 10 штук.

м. Біла Церква, 22-V-42 р.

Гебтскомісар Д-р ШТЕЛЬЦЕР.

Дзвін. – 1942. – 14 червня. – № 29 (44). – С. 2.

Наукове видання

Хронос. Зошит VIII
Матеріали засідання краєзнавчого клубу
26 грудня 2017 р.

Під загальною редакцією
Євгена Чернецького

Коректор *Олена Бульда*
Комп'ютерний набір авторів
Макет *Є. Чернецького*

На обкладинці та титульній сторінці вміщено
фото печатки з іменами Георгія й Іоанна
з с. Мала Сквирка Білоцерківського району

Підписано до друку 7.02.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура "Palatino Linotype". Друк офсетний.
Зам. № 1515.

Друк ТОВ "Білоцерківдрук"
М. Біла Церква, бульвар Олександрійський, 22,
Тел. 045-63-5-16-18